

HARASZTI RAJMUND

„Dog kunde vel Norige engang vaagne
op af Søvnne (...)”
A nemzetépítés jegyei
H. Wergeland és J. C. Welhaven
költészetében

Szakmailag ellenőrizte: Merkl Hilda

A nemzetépítés hagyományos értelemben egy állami intézményrendszer kiépítését jelenti, a romantika idején pedig természetesen együtt járt mindezzel a nemzeti öntudat és a hazafiság érzésének megteremtése. A norvég történelemben ugyanakkor a nemzetépítés elsősorban a nemzeti identitás és az önálló norvég irodalom és néplélek kialakulásának korszakát jelöli, nem pedig a jogilag önálló állam kiépítését. A XIX. század második harmadában, a Dániától való 1814-es függetlenné válást követően a norvég irodalomban egy új nemzedék látott napvilágot, amelynek két vezéregyénisége *H. Wergeland* és *J. C. Welhaven* volt. A két nemzeti költő politikai szerepet is vállalt az önálló Norvégia létrehozásában, ám elsősorban a norvég népet tespedtségéből felrázó irodalmi tevékenységükkel, a nemzet megújulását sürgető költészetükkel szereztek maradandó hírnevet. Köztük zajlott le az első „kulturharc” Norvégiában, s mindez – a dántól független nemzeti kultúra létrehozása mellett – jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a norvég nyelv ma két hivatalos írott formával rendelkezik.

Jelen dolgozatban a norvég (kulturális) nemzetépítést mutatom be, s a két említett költő életművét, valamint egy-egy versét¹ hívom segítségül a folyamat szemléltetéséhez.

¹ Mivel az itt idézett versekből nem készült fordítás angol vagy német nyelven, saját fordításomban közlöm azokat.

A nemzetépítés, mint irodalmi-kulturális folyamat

A nemzetépítés fogalma leggyakrabban politikai, államtörténeti kontextusban értelmezhető, s a nemzetközi kapcsolatok tudományában szűk értelemben „*valamely állam újjáépítésének a folyamatát*”² jelenti. A norvég történelemben azonban a nemzetépítés (*nasjonsbygging*) sokkal inkább egy kulturális, az irodalomhoz a legszorosabban kapcsolódó folyamatot, egy irodalom- és művészettörténeti korszakot jelent, s ilyen értelemben gyakorlatilag megegyezik a norvég nemzeti romantikával.

A XIX. század számos európai ország életében egy saját nemzeti identitás, öntudat és rendszerint büszkeség kialakulásának időszaka volt. A francia forradalom eszméi felrázták tespedtségükből az európai népeket, s a napóleoni háborúk nyomán feléledt szabadságvágytól vezérelve az új században megkezdték független nemzetállamuk kiépítését. Gondoljunk csak az olasz és a német egység létrejöttére, s nem kevésbé az 1848–49-es magyar forradalomra és szabadságharcra.

Milyen közös jegyeket fedezhetünk fel a harcokban, amelyeket a népek a nemzetállamért vívtak?

A nemzetállam létrehozásának kulcsa minden bizonnyal abban rejlett, hogy a nemzet újra felfedezte az egész nép számára közös értékeket: az anyaföld örökségét, a vallást, a kultúrát, a nyelvet, s nem utolsó sorban a történelmet. Am ez még nem elég: ha a felismerés nem jut kifejezésre, a közösség könnyen megfedkezhet arról, mi tartja össze, mi az, ami az egyes embereket egy nemzetté kovácsolja. Ezt a feladatot kétség nélkül a művészek vállalták magukra. Az ő hivatásukká vált, hogy emlékeztessék a népet azokra a közös értékekre, amelyekre a nemzetállamot fel lehet építeni.

Itáliában az ismert zeneszerző (s rövid ideig politikus) *Giuseppe Verdi* neve vált a *risorgimento* jelszavává (*Viva V.E.R.D.I.!*, azaz *Viva Vittorio Emanuele Re d'Italia!*). Magyarországon a forradalomról nem lehet beszélni anélkül, hogy szót ejtenénk Petőfi Sándorról, Erkel Ferencről vagy Vörösmarty Mihályról, akik mind politikailag, mind kulturálisan fontos szerepet játszottak a korban. Ők mindannyian a néplélek kifejezői voltak, s ők adtak hangot a nemzet szabadságvágyának – akár zenében, akár irodalomban. Többen közülük politikai tisztséget

2 RADA PÉTER: *Nemzetépítés vs. államépítés* – forrás: www.grotius.hu [Utolsó elérés: 2017. 05. 01.]

is betöltöttek, míg mások nem elégedtek meg a tárgyalóasztal körüli vitákkal, s fegyvert ragadva személyesen is részt vettek a szabadságharcokban (Byron, Petőfi).

Az 1800-as évek Norvégiát is a nemzeti függetlenedés útján indították el. Mégsem tehetünk egyenlőségelet a kontinensen és a Skandináviában lezajlott folyamatok közé. Egy korszakban, amikor a költő gyakran a prófétává, vátesszé lényegült át, nem csoda, hogy a norvég írók és költők nem zárkóztak el a politikai szerepvállalástól. De mint látni fogjuk, Norvégiában sokkal inkább egy irodalmi-kulturális nemzetépítés zajlott le, s a kor meghatározó irodalmárainak, művészeinek tevékenysége mindenekelőtt egy „kulturális nemzetállamot” hozott létre.

A norvég nemzetépítés sajátosságai

A legtöbb európai országban az 1800-as évek szabadságmozgalmai egy új, független, egységes nemzetállamot hoztak létre. Norvégiában azonban ennél jóval összetettebb volt a kép.

Norvégia 1380 óta unióban volt Dániával.³ A dánok által dominált birodalom a napóleoni háborúban francia szövetségessé vált, így vesztesként került ki az egész Európát feldúló harcokból. A kielibéketárgyalások értelmében Dánia köteles volt lemondani Norvégiáról, így 1814 tavaszán függetlenné vált az eddig félreeső provinciaként számon tartott ország. A norvégok azonban alig ébredtek fel a „négy-száz éves éjszakából”⁴, a svéd hadsereg máris bevonult területére, és néhány hetes háborút követően Norvégia most keleti szomszédjának alárendeltje lett, s csaknem száz évig Svédország provinciája maradt. Bár a nemzetépítés célja itt is egy politikailag teljesen független állam létrehozása volt, erre 1905 előtt nem került sor Norvégiában. A két skandináv hatalom keresztútjében égő Norvégiában tehát nem volt lehetőség egy politikai értelemben vett nemzetállamot felépíteni, itt az emberek lelkében, a kultúrában kellett megteremteni azt.

Az érem másik oldala azonban igencsak ragyogó volt. Norvégia elnyomatásában is szabad ország tudott maradni, amelyet az új alapító törvényre kívántak felépíteni. 1814. május 17-én ugyanis Eidsvollban aláírták azt az alkotmányt, amely biztosította Norvégia független-

³ 1397 és 1523 között az unió része volt Svédország is. Ezt az államalakulatot és időszakot Kalmari Uniónak (*Kalmarunionen*) nevezzük.

⁴ „*Firehundraarig Natten*”: az elnevezés Henrik Ibsen *Peer Gynt*tjéből való.

ségét. S bár 1814 novemberében a svéd uralkodó nyomására egyes részeket módosítani kellett, hogy a perszónálunió létrejöhhessen, az alkotmány lényegi részei semmit sem változtak. A norvég alaptörvény a kor legliberalisabbja volt (azaz a leginkább demokratikus), s az állampolgárokat olyan szabadságjogokról biztosította, amelyekről más országokban az 1800-as években csak álmodtak. Persze hosszú út vezetett odáig, hogy a benne rögzített alapvető jogok minden állampolgár számára egyenlően biztosítva legyenek (tekintet nélkül társadalmi vagy gazdasági helyzetre). Az alkotmány legfőbb értéke mégis az, hogy a norvégok politikai, kulturális és szellemi szabadságért vívott harcukban mindig erőt tudtak meríteni belőle, s soha nem adták fel a benne lefektetett célkitűzéseket.

Végül nem szabad elfeledkeznünk Norvégia XIX. századi nyelvpolitikájáról sem, amely igazán egyedülálló volt a korban, s amelynek eredménye mind a mai napig különlegessé tesz a norvég nyelvi helyzetet.

A „négy száz éves éjszakát” minden értelemben Dánia, az úgynevezett közös birodalom irányító hatalma dominálta. A királyi központ Dániában volt, így természetesen a hivatalos nyelv és az írott nyelvi norma – mindkét országban – a dán volt: az oktatás, az adminisztráció, a könyvkiadás és a Biblia nyelve. A norvég értelmiségiek tudása (klerikusoké és laikusoké egyaránt) Dániához és a dán nyelvhez kötődött. Az 1814-es elszakadással kezdve azonban folyamatosan bontakozott ki az igény egy valódi standard norvég nyelvre (a „*danks-norsk*kal” szemben a „*norsk-norskra*”). A nyelvi tervezés és a nyelvpolitika folyamatai, valamint a kor legkiemelkedőbb irodalmárainak két csoportja közt megvívott „kultúrharc” (vö. lentebb) végül azt eredményezte, hogy a század második felére létrejött:

a *landsmål* (a. m. vidéknyelv): a norvég dialektusokból és a *norrøn*-ből (a XIV. század közepéig egységes ó-norvég vagy ó-izlandi nyelv) összeállított, valójában mesterséges írott nyelv, amely *Ivar Aasen* autodidakta nyelvész munkásságának köszönhető (1929 óta *nynorsk*, azaz újnорvég néven);

a dán írott normából kiinduló, de a norvég kiejtést jobban tükröző *riksmål* (a. m. birodalmi nyelv; 1929 óta *bokmål*, azaz „könyvnyelv” néven).

1885-ben mindkét írott normát hivatalosnak ismerték el – amíg tehát a század elején egyetlen norvég írott standard sem létezett, a század végére lett rögtön kettő: a *landsmål* (a mai *nynorsk* elődje) és a *riksmål* (a mai *bokmål* elődje).

S hogy mindennek mi az irodalmi-kulturális jelentősége?

A fent röviden vázolt folyamat nem egyszerűen egy standardizáció volt, annál valami jóval mélyrehatóbb. Norvégiában nem az történt, mint általában más országokban (pl. Németországban, Olaszországban, Franciaországban), azaz hogy a nyelvjárások közül kiemeltek egyet, amelyet azután irányadó normaként kellett elfogadnia mindenkinek. A demokratikus norvég alkotmány szellemével ez teljességgel ellenkezett volna. De nem is az történt, hogy a domináns hatalom nyelve (akár a dán, akár a svéd) felváltotta volna a nemzet saját nyelvét.⁵ Norvégiában sokkal inkább egy identitástisztázásról volt szó. Világossá kellett tenni azokat a sajátságokat, amelyek a norvég nyelvnek megadják „valódi norvégságát”, ugyanakkor nem szabadott (és nem is lehetett) eldobni mindazt, ami a dán kulturális és nyelvi közösség lenyomata volt. A nyelvi harc itt tehát véleményem szerint nem az identitáskeresésről, hanem az identitás-elválasztásról szólt – mindez ráadásul egy olyan korban, amikor a másik két skandináv ország harcban állt Norvégiáért.

A nemzetépítés rétegei

A norvég nemzetépítés folyamatában különböző rétegeket kell megkülönböztetnünk, s így különböző évszámokat tekinthetünk lehetséges kezdőpontnak.

1814 egyértelműen fémjelzi az egész XIX. századot, hiszen az alkotmány messzemenően meghatározza a későbbi folyamatokat. Az államépítést mégis 1807-től érdemes tárgyalnunk. Az ugyanis, hogy Dánia–Norvégia a napóleoni háborúban francia oldalra állt (s ezáltal szembekerült Angliával), messzemenő következményekkel járt Norvégiára nézve. Az angol flotta 1807-től egészen 1814-ig blokád alatt tartotta a norvég partokat, így a Dániától fizikailag elválasztott Norvégiában az önálló adminisztráció kiépítése halogatást nem tűrt. Saját norvég kormányzóbizottságot hoztak létre, s a dán koronaherceg, *Christian Frederik* északra utazott, hogy Norvégia helytartója legyen. Az országnak még saját egyeteme sem volt ebbe a korban: a hivatalnokok és értelmiségiek Koppenhágában képezték magukat egészen

⁵ Az, hogy a dán vagy a svéd felváltsa a norvégot, lehetetlen volt, hiszen a „nemzet saját nyelve” nem egy változatban létezett, hanem több száz dialektusban, amelyeket – az országot széttagoló hegyek, völgyek és fjordok között – mind a mai napig megőriztek.

1811-ig, amikor végül *Det kongelige Frederiks Universitet i Christiania*⁶ néven megalapították az oslói egyetemet. Egészen eddig azonban az értelmiségiek műveltsége minden szinten a dán kultúrához kötődött, nem pusztán nyelvileg.⁷

Sigurd Aa. Aarnes (1994) így ábrázolja a korszakot: „A norvég vezető réteg mindent eldöntő feladattal nézett szembe: egy 900 000 lelket számláló, félreeső provinciában tengeri blokád alatt és gazdasági krízis közepette kellett felépíteni azt az intézményrendszert, amely más államokban magától értetődő volt. A központi irányítás gyakorlatilag ismeretlen fogalom volt, s az a kulturális közeg, amely más országokban a királyi udvar körül nőtte ki magát, hiányzott: hivatásos színjátszás és zenei élet, művészeti akadémia, galériák és múzeumok.”⁸

A központi adminisztráció kiépítése természetesen fontos mérföldkő volt a függetlenség felé vezető úton. De korántsem helyettesíthette azt a kohéziós erőt, amely egy népet valóban egy nemzetté kovácsol: a közös kultúrát, amely egy és csak egy nemzeté, amely az egyik népcsoportot megkülönbözteti a másiktól, s amely létrehozza a szellemi egységet. S mi másban ölthetne testet a néplélek, ha nem az irodalomban?

Amíg Norvégiában nem volt saját nemzeti irodalom, nehezen lehet egységes néplélekről beszélni. „Az az irodalom, amelyet a norvégok 1807 előtt teremtettek, a dán–norvég irodalom szerves része, amelyet dán és norvég születésűek egyaránt dán nyelven írtak, s leggyakrabban a birodalom fővárosában, Koppenhágában adtak ki. (...) A saját norvég nemzeti irodalom létrejötte egy kezdetben igen lassú folyamat eredménye. (...) Az új állam csak az 1830-as években büszkélkedhet jelentős költőkkel Wergeland és Welhaven személyében (...), s őket nevezhetjük a valódi alapító nemzedéknek.”⁹

Politikai szempontból tehát a nemzetépítés kezdetét 1807-re tehetjük, míg kulturális szempontból csak az 1830-as évektől kezdve beszélhetünk egy generációváltásról.

6 Oslo 1624 és 1925 a *Christiania* nevet viselte IV. Keresztély király tiszteletére, aki egy 1624-es tűzvész után újjáépítette a várost.

7 AARSETH, ASBJØRN; SSTEAGANE, IDAR; AA. AARNES, SIGURD; FIDJESTØL, BJARNE; KIERKEGAARD, PETER; LONGUM, LEIF: *Norsk litteratur i tusen år. Teksthistoriske linjer*. Landslaget for norskundervisning (LNU), 1994, J. W. Cappelen Forlag a.s, 200. o.

8 Uo.

9 Uo.

Nem véletlen, hogy a nemzetépítés az 1830-as években zajlott le Norvégiában. Az uralkodó stílusirányzat, a romantika ideáljai kitűnő alapot adtak az úttörő folyamatokhoz.

Első és legfontosabb a romantika történelemfelfogása: a történelmet most növekedésként, fejlődésként értelmezik.¹⁰ Ez mutatkozik meg *Absalon Pedersøn Beyer (1528–1575) Norges Forfald* című értekezésének újrafelfedezésében is, amelyben Norvégia fejlődését az emberi élet allegóriájaként ábrázolja. A gyermekkorban az ország pusztá volt és kies, műveletlen, ám a legdicsőbb korszakban, a vikingkorban, Norvégia uralma alatt tartotta Európa jelentős részeit (sőt Izlandot és Amerika nyugati partvidékét is). Ám most, a dicső férfikor hanyatlása után Norvégia téli álomban szunnyad, az ország teljesen elgyengült. A norvégok azonban bővizű forrással rendelkeznek, amelyből meríthetnek: a férfikor (a dicső vikingkor) emlékezetének erőt kell adnia az újrakezdéshez, így „*Norvégia egyszer mégiscsak felébredhet álmából*”¹¹. Ehhez persze tettvágytól égő emberekre van szükség, s ily módon maga az ember válik a nemzetépítés alapjává, kiinduló pontjává és céljává.

Amíg „*a pietizmus és a felvilágosult materializmus a fő hangsúlyt az emberi szellemen kívülre helyezte*”¹², addig a romantikában a „teremtő én” gondolata központi helyen állt. Mi másra lehet szükség az önálló adminisztráció kiépítéséhez, a nyelvműveléshez és egy új irodalom létrehozásához, mint a teremtő emberre, a romantika ideáljára?¹³

„*Az egészséges nemzetiségnek pedig egy fő kísérője a nemzeti nyelv, mert míg az fennmarad, a nemzet is él.*” – írja Széchenyi a *Hitelben*.¹⁴ A nemzetépítésről, s különösen a Norvégiában zajló kulturális-irodalmi nemzetépítésről nem lehet a nyelvre való tekintet nélkül szólni. Az írók, költők különbözőképpen viszonyultak a fent bemutatott két új nyelvi alakulathoz, s érdemes tudnunk, hogyan állt a *landsmål* és a *riksmål* a „kulturharcosok” szolgálatában.

A norvégiai nemzetépítésnek tehát eltérő rétegeit különböztethetjük meg, amikor a politikai, az irodalmi-kulturális, a szellemtörténeti és

10Uo. 194. o.

11 „*Dog kunde vel Norge engang vaagne op af Søvn* (...)” – ABSALON PEDERSSØN BEYER: *Norges Forfald*. – forrás: <http://runeberg.org/norge80/0028.html>
[Utolsó elérés: 2017. 05. 01.]

12 AARSETH et al. (1994) 194. o.

13 Vö. AARSETH et al. (1994) 210. o.

14 Elérhető: <http://mek.oszk.hu/06100/06132/html/hitel0009.html>

a nyelvi folyamatokra gondolunk, ám mindegyikben hangsúlyos szerephez jut a romantika ideálja, a „teremtő én”, az újrakezdéshez a vikingkor dicsőségéből erőt merítő új norvég nemzedék.

Két költő, két út: a kultúrharc

A nemzetépítés legfontosabb, kezdeti korszakát két költő neve fémjelzi: *Henrik Wergeland* (1808–1845) és *Johan Sebastian Cammermeyer Welhaven* (1807–1873). A két huszonéves, tettvágytól égő egyetemista és köre között alakult ki az első „kultúrharc” (*kulturstrid*) az 1830-as évek Norvégiájában.

A *Studentersamfund*¹⁵ két ikonikus képviselője két különböző irányt képviselt a nemzetépítést illetően. Welhaven és köre, az „*intelligenspartiet*” vagy „*troppen*”¹⁶ (vagy ahogy az ellenfelek hívták őket programjuk miatt: „danománok”) azt hangsúlyozta, hogy ésszerűtlen volna mindazt félredobni, amit a dán uniónak és a Dániával való évszázados kulturális közösségnek köszönhet Norvégia. Ez a gondolkodásmód megmutatkozott politikai állásfoglalásukban, kultúraértelmezésükben és a nyelvről alkotott elképzelésükben. Wergeland és a „patrióták” (avagy a „*norskhetspartiet*”¹⁷) ezzel szemben azért szállt síkra, hogy Norvégia egyszer s mindenkorra elszakadjon Dániától: politikailag, kulturálisan és nyelvi szinten egyaránt. Nem is csoda, hogy éppen Wergeland (akit szokás „a norvég Petőfi”-ként emlegetni) aktív politikai szerepet vállalt magára. „*Amíg a nemzettudat Welhaven számára egy kulturális fogalom, olyasvalami, aminek a nyelvhez és a történelemhez van köze, addig Wergeland számára elsősorban államjogi és politikai fogalom. (...) Welhaven esetében egy német és dán alapokon nyugvó »kulturnacionalizmusról« beszélhetünk, míg Wergeland esetében egy franciaorientált »államnacionalizmusról«.* (...) *Az ő politikai programja a »szabadság, egyenlőség, testvériség«.*”¹⁸

A két költő különbözőképpen viszonyult a néphez és a „népieshez” is. Welhaven köre távolságot tartott attól a világtól és kultúrától, amely

15 A *Det Norske Studentersamfund* az oslói egyetemmel csaknem egyidős hallgatói szervezet a fővárosban, a norvég kulturális élet mindmáig meghatározó szereplője.

16 A. m. „intelligenciapárt” és „szakasz”.

17 A. m. „norvégságpárt”.

18 AARSETH et al. (1994) 226–227. o.

szerintük műveletlen, civilizálatlan és alulfejlett volt. Wergeland azonban a hagyományos romantikus felfogást képviselte, miszerint a romlatlan nemzeti kincs, a „tisztán norvég” vidéken, a parasztok között, a paraszti kultúrában keresendő.¹⁹ Nem véletlen, hogy Wergeland és körének tevékenységét gyakran hevesnek, érzelmek által irányítottnak minősítik – olyannak, amilyenek a parasztok is voltak a maguk egyszerűségében.

Mindeközben Welhaven és az intelligenspartiet egy megfontolt, átgondolt országépítést képzelt el, amelyet a művelt, magasan képzett elit higgadtsága és az érzelmekkel szemben az értelem irányít.

Ez az ellentét Welhaven „értelme” és Wergeland érzelmek által irányított tevékenysége közt tisztán kifejezésre jut költészetükben.

A megfontolt Welhaven

A megfontoltság kulcsszó lehet, amikor Welhavenről beszélünk, legyen szó akár politikai gondolatairól, akár költészetéről. Rendkívül higgadtan gondolkodik mind az ország jövőjéről, mind saját költészetéről: „*A poétikai hangulat és a felvett forma között szükségszerűen egy elmélkedési folyamat zajlik, legyen ez akár gyors, akár lassú.*”²⁰ Ez az átgondoltság megmutatkozik verseiben, amelyek leggyakrabban szigorú formai jegyekkel és az antik költészet tipikus elemeivel jellemezhetők.

Egy higgadt, átgondolt és alaposan megtervezett nemzetépítés víziója jut kifejezésre a *Nehemias* című versben, s ugyanitt megfogalmazza ellenérzését az érzelmek által vezérelt törekvésekkel szemben is.

A versben Welhaven egy bibliai történetet idéz meg: „Nehemiás, a pohárnok” történetét. A vers alaphelyzetét a 2–3. strófa szemlélteti:

*„Jeruzsálem vára elenyésze,
Jehova házát nem volt, mi védje.
S Nehemiást a gyász feltűzeli,
S ígér Istennek várat építeni.”*

Nehemiás egy erőd építését tervezi, hogy megvédje Istenének lakhelyét az emberek között. Ám később kiderül, hogy nem Isten védel-

19 Nem mellékes, hogy Norvégia lakosságának 95 százalékát parasztok alkották akkoriban.

20 AARSETH et al. (1994) 217. o.

mének szándéka a fontos, sokkal inkább a vár építésének módja a vers központi üzenete. Hamarosan ugyanis feltűnik egy ellenséges csapat, a „pogányok népsége”, akik „a művet fenyegetik”, s ez az építőket is arra kényszeríti, hogy kardot ragadjanak. A vers kulcsmondata így hangzik:

„Egyik kéz serényen a falat építse,
a másik kéz kardját most harcra készítse.”

Miről van szó itt, ha nem épp arról a harcról, amelyet Wergeland és Welhaven vívott egymással? Welhaven és tábora megpróbálták felépíteni a művet az isteni parancsnak megfelelően, de a „pogányok népsége” (azaz a „patrióták”) megtámadták őket, s ez kényszerítette az építőket arra, hogy megvédjék magukat. Míg ők csak azt akarták, hogy az „Egyik kéz serényen a falat építse,” szükségessé vált, hogy „a másik kéz kardját most harcra készítse.”

Ez a kettős beállítottság (a nyugodt és megtervezett munka és egyidejűleg a féktelen reakció) ugyancsak jellemző Welhavenre. Verseit megfontoltsággal és szorgalommal építi, ám a tartalom gyakran meglehetősen erőteljes, már-már agresszív. A klasszicista higgadt-sága, „a romantikus iskola ellenállásának” nyugalma (ahogyan Welhaven önmagát jellemzi²¹) ötvöződik egyfajta elemi erővel, amely le akarja gyúrni az ellenállókat egyszer s mindenkorra. Ugyanez mutatkozik meg a *Norges Dæmring* című, 1834-es szonettciklusban.

Welhaven harcát nem pusztán a „patrióták” ellen vívta, de más frontokon is. Azzal, hogy rámutatott Norvégia kulturális fejletlenségére, egyúttal ki is akarta rángatni a norvégokat a kulturális mocsárból, amelybe oly mélyen belesüppedtek. Welhaven szerint, ha egy modern norvég kultúra akar kifejlődni, külföldi impulzusokat is be kell engedni, s nem szabad eldobni a dán örökséget, amelyből táplálkozhatna a megszülető norvég nemzedék. Jelzésértékű lehet, hogy a *Norges Dæmring* éppen a dán nemzeti költő, *Adam Oehlenschläger* születésnapján, november 14-én jelent meg.²²

A szonettciklus 14. darabjában intézi a norvégokhoz a legerélyesebb felszólítást, amelyben arra buzdítja honfitársait, hogy változtassanak magatartásukon, máskülönben képtelenség Norvégiát felrázni „téli álmából”. Itt mutatkozik meg igazán, hogy elsősorban az emberi léleknek kell megváltoznia. A nemzet, a norvég emberek szunnyadnak „téli álomban” (a kifejezés megjelenik az első és az utolsó sorban is), és ők azok, akiknek most az álmából fel kell ébredni. Tetteikben és

beszédükben tespedtség mutatkozik, s épp ez az, ami az „oroszlánt ölebbé”²³ szelídítette. A norvégok kisujjukat sem mozdítják azért, hogy az elveszített nemzeti jelleget visszanyerjék, s nem jönnek rá, hogy az ország régi fénye, dicsősége és hatalma nem helyettesíthető semmilyen idegen kincessel. A romantika teremtő énjének hiánya lehetlenné teszi, hogy Norvégia végre felriadjon már „a nemzet téli ál-mából”.

Welhaven sok szempontból tekinthető klasszicistának, aki mérték-tartással akarja felépíteni az államot a megfontoltság alapjára. Ugyan-akkor elemi erő rejlik műveiben, valami, amivel csak a legnagyobb romantikusok jellemezhetők. Így Welhavent klasszicistának tarthat-juk a formát illetően, s romantikusnak az érzelmek terén.²⁴

Wergeland, „a norvég Petőfi”

37 év, 23 kötet; költő, drámaíró, történész, politikus, népnevelő. Egy norvég költő, aki nemcsak norvég, de nemzetközi összefüggésben is valami egészen egyedül képvisel. *„Ha nem is alkotott volna más költő Wergeland idejében, ő egyedül is képes lett volna lefektetni a norvég nemzeti irodalom alapjait, mielőtt 37 évesen meghalt volna.”* – írja Sig-urd Aa. Aarnes Wergelandról²⁵. A *Studentersamfund* ikonikus alakja, a „norskhetspartiet” vezéregyénisége életének minden egyes mozza-natában dicsértet és dicsőítést érdemel.

Wergeland életművének tárgyalásakor politikai tevékenységéről is szót kell ejteni. *„Amíg a nemzettudat Welhaven számára egy kulturális fogalom, olyasvalami, aminek a nyelvhez és a történelemhez van köze, addig Wergeland számára elsősorban államjogi és politikai fogalom.”* Wergeland minden tevékenységében az 1814-es alkotmány ápolását tartotta szem előtt, s politikai programja a „szabadság, egyenlőség, testvériség” volt. Míg *„Welhaven német és dán alapokon nyugvó nem-zeti romantikus”* volt, addig Wergeland az *„Eidsvoll-i apák”*²⁶-hoz és a francia forradalom harcosaihoz hasonló patrióta. Ő volt továbbá az

23 A norvég címerben egy oroszlán látható, s a norvég irodalomban az oroszlán gyakran szimbolizálja a norvég nemzet erejét.

24 AARSETH et al. (1994) 216. o.

25 AARSETH et al. (1994) 225. o.

26 Az 1814-es alkotmányt Eidsvollban írták alá. Az alaptörvényt megalkotó nemzetférfiakat nevezik „Eidsvoll-i apáknak” (*„fedrene i Eidsvoll”*).

első, aki kitartott az „alakuló parasztellenzék mellett a hivatalnokréteg által irányított kormánnyal szemben a Stortingben”²⁷ 28

Mindebből világosan látható, hogy Wergeland elkötelezett volt a nemzetépítés mindkét szintjén: az állami adminisztráció és a törvényrendszer kiépítése éppoly fontos volt számára, mint az emberi lélek ápolása és ezáltal a hiányzó néplélek megteremtése.

Wergeland érzései, amelyekkel a szülőföld iránt viseltetett, egészen jellegzetesen romantikus módon jutnak kifejezésre a *Vi ere en Nation vi med* kezdetű versben.

A versben, amely valójában egy gyermekdal („*Smaaguttenes Nationalsang*”, azaz „A kisleány himnusza”), s amely azt hangsúlyozza, hogy a nemzeti ünnep a gyermekek ünnepe is, mindazt felsorakoztatja a költői én, ami számára a szülőföldet jelenti. A Norvégia iránt érzett szeretet elemi erővel tör felszínre – a hallgató rögtön elfelejti, hogy itt a dán birodalom egy félreeső provinciájáról van szó.

A vers minden romantikus vers mintapéldánya lehetne, amely a szülőföld iránt érzett szeretetet óhajtja kifejezni. Mind a természet csodálatos kincsei (a fű zöldje, az ég kékje, a lilium fehérje), mind a zord időjárásnak ellenálló norvégok büszkesége kifejezésre jut itt. A felmenők által áthagyományozott örökség az, ami kötelezi az embert, hogy hű maradjon hazájához, s még inkább, hogy küzdjön annak szabadságáért.

<i>„Idegen tavaszra sosem cserélném a norvég telet, s nem csábít idegen kastély apám kunyhójából a hegyen.</i>	<i>Oly szabadon él ott apám. Felfogni nem tudom talán; mégis kell ott valami jónak lenni, amit valóban megéri oltalmazni.”</i>
--	--

Az ősök parancsa (mindaz, ami az 1814-es alkotmányban rögzített) csak egy választást kínál a következő nemzedékeknek: megőrizni az ország szabadságát.

<i>„Bár én is hamar felnőnék – oly régóta vágyom – s akkor bátran védhetném, atyám, drága szabadságod!</i>	<i>S jöjjön bárki hatalommal szülőföldem rombolni, Minden lelket, apám mondta, védelméért kell szentelni.”</i>
--	--

27 A Storting (a.m. nagygyűlés) a norvég parlament elnevezése.
28 AARSETH et al. (1994) 227. o.

„A népies” nagyra értékelése jut kifejezésre a *Norges Storting*²⁹ című versben. A Storting itt archaikus írásmóddal jelenik meg (ma *thing* helyett *ting*), s nem a hivatalnokok és a politikai elit gyűlése, hanem az ősi ideál: egész Norvégia gyülekezete, ahol minden egyes „völgylakó” képviseltetik. A népgyűlésben való felszólalás előfeltétele itt nem a (dános) műveltség – éppen elég, hogy a jelenlevők mindahányan Norvégia ősi földjéről származnak.

*Gudbrandsdalen*³⁰ mint mindig, itt is az ősi, a legtisztább norvég kultúra forrásaként lép elő – egy példa, amelyet az összes ország-résznek követnie kell. Mégsem tűnik úgy, hogy bármely megye alá- vagy fölérendelt helyzetben volna.

A határ a „völgylakó” és a lovag között eltűnik, minden országgrész és minden társadalmi réteg képviseltetik egyenlőségben és békében. Norvégia most igazán felriad álmából, „*Håkon-csarnok, Olaf-templom / emelkedik romjaiból*”. S mindez az emberek ébredésének, feltámasztásának köszönhető, hiszen „*A kornak istene az ember*”.

A vers egy ideált ábrázol, egy kívánságot, hogy minden osztály és vallás ugyanahhoz a *Storting*hez tartozzék: a népgyűléshez, amely építve a közös norvég (nem pedig dán–norvég!) értékekre, ismét nagygyá teheti Norvégiát.

Nyelvi jellegzetességek

A költők nyelvhez való viszonyát feltétlenül ismernünk kell, hiszen a norvég „nemzeti nyelv” a korban sokkal többet jelentett, mint az irodalom kifejezőeszközét.

Szélsőséges „patriótaként” és a „*norskhet*spartiet” vezetőjeként nem meglepő, hogy Wergeland lelkesedett *Ivar Aasen* tevékenységéért és az ő általa megalkotott *nynorskért*. Hiszen a parasztok nyelve, a különböző dialektusok, a „legtisztábban norvég” nyelv most írott normában öltött testet, amely egyszer s mindenkorra le tudott számolni a dán nyelvi befolyással.

29 A.m. Norvégia népgyűlése.

30 Norvégiai egyik leghosszabb völgye a keleti országgrészben, gyakran a norvég kultúra szinonímája, mivel ebben a völgyben alakult ki számos kulturális jellegzetesség, amely a norvég néphagyomány jelentős részét adja.

Ám Wergeland lelkesedése valójában nem hozott gyümölcsöt. Megpróbálta elsajátítani az *Ivar Aasen* által létrehozott új nyelvi normát, írt is néhány verset *nynorsk* nyelven, de nem tudta olyan természetességgel használni, mint a kor valódi „természetes” nyelvét, a dán. Így minden igyekezete ellenére sem volt képes elszakadni a négyszáz éves nyelvi hagyománytól.

Welhaven azonban, aki a legtökéletesebb dán nyelven írta a *Norges Dæmringet* (1834) és a *Digte* című ciklust (1838), „nagy stílusbiztonsággal kever sajátosan norvég szavakat és mondatelemeket a dán írott nyelvbe (...) mindenekelőtt nemzeti balladáiban. (...) A nyelv egyre inkább norvéggá, »norvégosabbá« tételében Welhaven feltűnően jobb érzékkel rendelkezett, mint Wergeland.”³¹

Összegzés

A kép, amely sokakban Wergelandról és Welhavenről él, igencsak megtévesztő lehet. Wergeland, aki gyakorta heves és meggondolatlan, kizárólag az érzelmek által vezetett ifjúnak tűnik, valójában átgondolt politikai programmal rendelkezett, s felelős politikai szerepet vállalt magára. Míg Welhaven, akit gyakran higgadt, mértéktartó, már-már klasszicista költőként tartanak számon, gyakran jóval szenvedélyesebben fejezi ki magát, mint a romantika legjelentősebb képviselői.

A kialakult képek az irodalomtörténet-írással hozhatók összefüggésbe. Az 1800-as években a *Venstrepartiet* (a norvég baloldal) egy sor olyan pontot tűzött napirendre és valósított meg, amelyekért Wergeland is harcolt (parlamentarizmus, az unió felbontása Svédországgal stb.). S mivel a *Venstrepartiet* az egész századot uralta, sőt 1905-ben győzelemre vitte az unió felbontásáért régóta vívott harcot, olyan kép alakult ki a két költőről, amelyet a párt kultúráért felelős tagjai megrajzoltak. E mellett a kép mellett gyakran elfelejtődik, hogy „rövidtávon az intelligenspartiet tagjait nevezhetjük a jövő építőinek, azokat, akik az 1850-60-as években Norvégia modernizálásának zászlóvivői voltak, utak, vasutak, telegráfvonalak és gőzhajóutak kiépítői, akik hittek abban, hogy a szabad kereskedelem gazdasági növekedést hozhat.”³²

Wergelandról és Welhavenről gyakran szokás, mint ellenfelekről, sőt mi több, ellenségekről beszélni – valójában azonban egy és ugyan-

31 AARSETH et al. (1994) 219. o.

32 AARSETH et al. (1994) 214. o.

azon folyamat két oldalát testesítik meg. Az, hogy Norvégia jövőjéről, s az ország függetlenedéséhez vezető útról eltérő elképzeléssel rendelkeztek, nem azt jelenti, hogy céljuk különböző lett volna. Célkitűzésük teljességgel megegyezett: azért szálltak síkra, hogy Norvégia és a norvég nép ismét méltóvá váljon önmagához és történelméhez. Wergeland és Welhaven kultúrharca valójában kultúrafejlődés volt, amelynek feltétlenül végbe kellett mennie a „négy száz éves éjszakából” felocsúdott országnak. Egy folyamat, amely megteremtette a nemzeti kultúrát, s amely nem lett volna jobb vagy rosszabb Wergeland vagy Welhaven nélkül – de mindenképpen szegényebb és üresebb lett volna bármelyikük nélkül.

Irodalom

AARSETH, ASBJØRN; STEGANE, IDAR; AA. AARNES, Sigurd; FIDJESTØL, BJARNE; KIERKEGAARD, PETER; LONGUM, LEIF: *Norsk litteratur i tusen år. Teksthistoriske linjer*. Landslaget for norskundervisning (LNU), 1994, J. W. Cappelen Forlag a. s.

BAKSY PÉTER ERNŐ: *A nyelvi tervezés lehetőségei és korlátai a norvég írott normák kialakulásának tükrében*. Budapest, 2006.
forrás: <http://doktori.btk.elte.hu/lingv/baksy/diss.pdf>

BEYER, EDVARD; HAUGE, INGARD; BØ, OLAV (BEYER, EDVARD szerk.): *Norges litteraturhistorie, 2. kötet: Fra Wergeland til Vinje*. Oslo, 1995, Cappelen Forlag a. s.

BEYER, HARALD válogatásában: *Wergeland for hvermann. Lyrikk og prosa*. Oslo, 1991, Gyldendal Norsk Forlag

PEDERSSØN, ABSOLON: *Norges Forfald*.
forrás: <http://runeberg.org/norge80/0028.html> [Utolsó elérés: 2017. 05. 01.]

RADA PÉTER: *Nemzetépítés vs. államépítés*.
forrás: www.grotius.hu [Utolsó elérés: 2017. 05. 01.]

WELHAVEN, JOHANN SEBASTIAN (bevezetés és kommentárok: HAUGE, INGRID): *Samlede verker, I-II. kötet: Dikt*, Oslo, 1990, Universitetsforlaget
https://no.wikipedia.org/wiki/Vi_ere_en_Nation,_vi_med
<http://mek.oszk.hu/06100/06132/html/hitel0009.html>

